

Jaume Serra Húnter i Carles Rahola Llorens: una relació intel·lectual guiada per la filosofia

Miquel VERDAGUER

RESUM: No passa sovint que es pugui disposar d'un material tan valuós com la correspondència entre dos intel·lectuals de gran renom per a saber quines eren les relacions que mantenien. Menys encara, quan aquesta correspondència té lloc en temps tan dificultosos, socialment i políticament, com els que engloben els anys compresos entre el 1925 i el 1938. Aquests dos intel·lectuals són el manresà Jaume Serra Húnter i el gironí Carles Rahola i Llorens. Una amistat guiada per la filosofia que Serra Húnter introduïa en la societat gironina a través de conferències donades en el seu Ateneu presidit per Carles Rahola, i que eren molt ben rebudes pels gironins de l'època, tal com ho remarquen les cròniques de *L'Autonomista* i del *Diari de Girona*, que eren els dos diaris de més tirada. El filòsof manresà va establir forts lligams intel·lectuals amb la Girona de Prudenci Bertrana, Miquel de Palol, Xavier Montsalvatge i el mateix Carles Rahola. Eren anys difícils en què Serra Húnter amb les seves conferències va aconseguir destacar el paper que havia de tenir la filosofia a l'hora d'enlairar el nivell cultural i social d'una nació. La primera va ser la famosa conferència de l'ideal l'any 1925, la qual va anar seguida d'un curs de filosofia l'any 1931, dividit en cinc conferències. Amb aquestes conferències, Serra Húnter va aconseguir deixar la societat gironina bocabadada. Paral·lelament a això, hi ha tota una correspondència en la qual es deixa veure l'amistosa relació intel·lectual que mantenien ambdós personatges. A la fi, el 1939, ambdós van emprendre el camí de l'exili. Mentre Rahola va optar per tornar i va ser afusellat, Serra Húnter va cremar dues etapes en el seu exili, la primera a Tolosa de Llenguadoc i la segona a Cuernavaca (Mèxic), on va morir i on és enterrat.

PARAULES CLAU: filosofia catalana, Serra Húnter, Carles Rahola.

No passa sovint que es pot disposar d'un material tan valuós com la correspondència entre dos intel·lectuals de gran renom per tal de poder saber quines eren les relacions que mantenien. Menys encara quan aquesta correspondència té lloc en temps tan dificultosos, socialment i políticament, com els que engloben els anys compresos entre el 1925 i el 1938. Aquests dos intel·lectuals són el gironí Carles Rahola i Llorens i el manresà Jaume Serra Húnter. Una amistat guiada per la filosofia que el segon intro-

duïa en la societat gironina a través de conferències donades a l'Ateneu gironí presidit pel primer. Aquestes conferències eren molt ben rebudes per la societat gironina de l'època, tal com ho remarquen les cròniques a *L'Autonomista* i del *Diari de Girona*, que eren els dos diaris de més tirada.

CONFERÈNCIES I CURSOS A GIRONA

Inauguració del Curs: Apologia de l'Ideal. Conferència pel Dr. Jaume Serra Hunter. Catedràtic d'història de la filosofia a la Universitat de Barcelona. Avui diilluns, dia 21 de setembre de MCMXXV, a les deu de la nit. [El text de l'anunci diu el següent:] Esta noche, a las diez, el Doctor Don Jaime Serra Hunter dará su anunciada conferencia en el Ateneo, disertando sobre «Apologia del Ideal». El Doctor Serra Hunter goza de una sólida reputación científica en España y en el extranjero. Sus enseñanzas enaltecen la cátedra de Historia de la Filosofía en la ilustre Universidad de Barcelona. Sus cursos monográficos en la propia Universidad, especialmente sobre Epistemología, y en el Ateneo Enciclopédico Popular, atraen a los elementos intelectuales, que admiran la calidad de exposición y la profundidad de pensamiento del Doctor Serra Hunter. Aparte su intensa labor universitaria, el docto conferenciante ha publicado una notable «Introducción a la filosofía» y numerosas monografías, avalorando con sus trabajos la Enciclopedia Espasa, a cuyo cuerpo de redacción pertenece. Ha sido un verdadero acierto la designación del Doctor Serra Hunter para inaugurar el presente curso del Ateneo. Sea bienvenido.

Aquest era l'anunci que publicava el dia 21 de setembre de l'any 1925 el diari *L'Autonomista* a la seva primera pàgina. Ben segur que aquesta conferència va deixar molt bons records entre les gironines i els gironins d'aquella època, ja que posteriorment Serra Húnter va tornar a Girona, una terra a la qual tenia en molta estima, diverses vegades més a parlar de la seva filosofia.

La ciutat de Girona estava completament submergida en un intens període de desvetllament cultural a principis del segle xx. La filosofia era una de les pioneres d'aquest ressorgiment. Els personatges que lideraven aquesta embranzida cultural eren intel·lectuals de la talla de Prudenci Bertrana, Miquel de Palol, Xavier Montsalvatge i Carles Rahola. Tots ells eren personatges que, gràcies a les seves obres, aixecaren el llistó de la cultura gironina d'aquells temps. Entremig d'aquests esforços autòctons per fer renéixer la cultura gironina, cal també tenir en compte les anades i vingudes de Serra Húnter, proposant la filosofia com una eina imprescindible per a una vida guiada per l'ideal.

Aquest ideal, ell l'entén, no com quelcom abstracte o fictici, com quelcom que està present només en els nostres somnis quan estem descontents de la realitat que vivim, sinó com quelcom viu amb una vida més perfecta que la nostra pròpia vida. Aquesta és l'essència del missatge que Serra Húnter vol transmetre a la societat gironina.

Aquesta embranzida cultural va sofrir una brusca parada amb la dictadura de Primo de Rivera (1923-1931). Però les institucions culturals i les activitats que orga-

nitzaven no defalleixen enmig del constant atac repressiu de què eren objecte. Una societat cultural anomenada Atenea desapareix. Però el 12 de desembre de 1922 apareix una altra entitat cultural, l'Ateneu Gironí, promoguda per un grup d'homes encapçalats per Carles Rahola com a president i Cassià Costal com a secretari. Ambdós, junt amb l'il·lustre pedagog Miquel Santaló, seran personatges molt importants en la relació intel·lectual que Serra Húnter mantindrà amb la ciutat de Girona. Carles Rahola serà l'impulsor de les conferències de filosofia que Serra Húnter farà a l'Ateneu Gironí. Darius Rahola era el director del diari *L'Autonomista*, un dels dos on sortien els articles que Cassià Costal publicava sobre les conferències que feia Serra Húnter. L'altre era el *Diari de Girona*. D'altra banda, hi havia Miquel Santaló, com a alcalde de la ciutat, eminent pedagog i polític d'Esquerra Republicana, com Serra Húnter ho serà més tard.

El mestre Serra Húnter va treballar a fons per tal d'estendre la cultura catalana arreu del país. Una de les ciutats on acudia amb més estima era Girona i el seu Ateneu. La seva relació intel·lectual amb la ciutat ve demostrada per les conferències que hi va donar entre els anys vint i trenta de principis del segle xx. Els anys trenta van destacar per ser uns anys de gran engrescament col·lectiu i d'una enorme obertura envers la cultura a la ciutat de Girona. El primer apunt d'aquest engrescament cultural el tenim ja abans d'entrar a la dècada dels anys trenta, amb la conferència sobre l'ideal. Aquesta conferència va inaugurar el curs 1925-1926 de l'Ateneu de Girona i, posteriorment, va ser publicada l'any 1926 per la tipografia de *L'Autonomista* de la ciutat de Girona.

Aquesta conferència de l'ideal, que té les seves arrels en l'article «Idealitat, metafísica, espiritualisme», de l'any 1923, parteix d'una concepció integral de la història de la filosofia. La filosofia entesa com «aquella que veu la marxa del pensament com una sèrie mai interrompuda d'esforços de la raó humana en la recerca de l'absolut.» En aquesta recerca hi tenen molt a dir les diverses branques de la filosofia. Per aquest motiu, el doctor parla d'unes disciplines introductòries, d'unes disciplines centrals i d'unes disciplines derivades, que són les que formen part del seu sistema de filosofia. Aquest sistema que ell proposa ha de servir per lluitar contra els efectes destructius de l'escepticisme present en tot moment en el panorama filosòfic.

Serra Húnter vol deixar molt clar a la societat gironina d'aquella època que, si es vol sortir de la crisi i avançar per camins positius, cal reconvertir el camí iniciat per la filosofia, és a dir, cal tornar a trobar la unitat perduda de la filosofia. Destaca el caràcter universal que té la filosofia, i arribats en aquest punt ens presenta la metafísica com la llanterna que ens il·lumina el camí idoni per sortir de la crisi.

D'aquí se'n deriva l'ensenyament que vol transmetre de no menysprear la metafísica, sinó considerar-la una necessitat. Paral·lelament, és necessària també la restauració de la funció espiritualista de la filosofia, deixant en segon terme la vessant purament material de la cultura, i adaptar les nostres facultats als interessos superiors de la cultura espiritual. Per tant, hi ha tres coordenades que han de marcar el procés de regeneració cultural dirigit per la filosofia: la metafísica, l'espiritualisme i la idealitat.

Posteriorment, l'any 1931, Serra Húnter torna a acudir a l'Ateneu gironí a impartir un curs de filosofia dividit en cinc sessions. Aquestes sessions es van desenvolupar, tal com havien quedat per carta del dia 16 de febrer de 1931, els dies 23 de març, 9, 20 i 28 d'abril i 16 de maig del 1931. L'interès de la gent gironina per aquestes conferències és cada vegada més gran. Cassià Costal s'encarrega de reflectir-ho en les seves cròniques als diaris, amb frases i expressions com: «A la sala capitular de la casa del poble, les velles pedres s'han estremit de joia davant la paraula clara i serena del pensador que diu coses fines i alades.» També afirma que «dotzenes d'ulls juvenils i palpitants admiren l'austera figura de l'home senzill que presenta tot un panorama de perspectives ideals», i que «la càlida paraula del Mestre s'endinsa en els pits d'aquells adolescents àvids d'espiritualitat, i en els replecs de llurs subconsciències hi senten ressonar vibracions supervivents de coses eternes.» Aquestes són expressions que apareixen a la crònica del diari *L'Autonomista* del dia 24 de març de 1931, on Costal destaca també que la manera que Serra Húnter té de parlar de la filosofia ha fet que aquesta deixi de ser considerada quelcom inabastable per la gent i ha obrat el miracle de convertir-la en quelcom de fàcil accés per a tothom. Serra Húnter presenta la filosofia com la mare de les ciències i afirma que l'home modern sent la necessitat també de dedicar-se a les coses de l'esperit.

La primera conferència de l'any 1931 té un caràcter marcadament històric que abraça des de la filosofia grega fins a la filosofia del seu temps. Remarca la importància que ha de tenir la filosofia dins del camp educatiu i la qualifica com a «moral per a molts, religió per a alguns i cultura per a tots.» Afirma que la crisi de la filosofia de la seva època no és com altres crisis que donen pas a noves èpoques de la història de la filosofia, sinó que és una crisi induïda per la falsa posició dels problemes a tenir en compte. El pessimisme i l'escepticisme regnants fan necessària la restauració de la funció espiritualista de la filosofia, i ell opta per una filosofia de la idealitat com a factor unificador de la cultura i com a solució més pràctica als problemes de la vida.

Serra Húnter destaca, en la seva segona conferència, el valuós paper que la filosofia té a l'hora d'enlairar el nivell cultural i social d'una nació. Ell entén la filosofia no com una reflexió a la qual arribem per força, ni com un tipus de pensament al qual estiguem obligats a accedir, sinó com una mena de geni interior, una espècie de veu de la consciència interna que ens segueix allà on anem amb els seus interrogants. La filosofia neix amb el mateix home i sempre l'acompanya. És, en aquest sentit, com una mena de guia fidel per entendre els valor bàsics de la vida i copsar el sentit íntim de l'univers. La filosofia entesa com una terna de problemes entorn del coneixement, de la realitat i de l'acció ha de ser una cosa més humana.

Per això, a més de seguir destacant-ne la universalitat, també vol destacar la humanització de la filosofia. Remarca, així mateix, la importància de la psicologia quan diu que el problema psicològic és la porta d'entrada a la mateixa filosofia. Afirma que desprendre's de la psicologia en qualsevol investigació filosòfica que s'emprenghi no serà gens fàcil. Aquesta importància de la psicologia, Serra Húnter la manlleva del seu mestre Llorens i Barba.

El contingut d'aquesta segona conferència venia detallat a la primera pàgina de *L'Autonomista* del dia 10 d'abril de 1931. En aquesta mateixa pàgina apareixia la candidatura republicana a les eleccions municipals. Hi apareixien noms com els de Miquel Santaló (en el districte primer) i Darius Rahola (en el districte quart). També hi havia un anunci publicitari de la candidatura republicana que deia: «Ciudadà! Els teus clams de justícia seran satisfets pel triomf dels ideals encarnats en la candidatura republicana. Vota-la!»

Els dos diaris feien cròniques del contingut de les conferències i destacaven la calorosa rebuda que sempre tenia Serra Húnter entre les gironines i els gironins àvids de les seves paraules.

El diari *L'Autonomista* del dia 22 d'abril de 1931 destaca el moment històric de la proclamació de la República. Dos dies abans, Serra Húnter havia fet la seva tercera conferència a l'Ateneu de Girona. El diari reproduïx les paraules que Carles Rahola va pronunciar amb motiu d'aquesta proclamació, que van precedir la conferència del mestre Serra Húnter. Rahola parla de l'enderrocament del règim monàrquic, de la proclamació d'una república a través d'una revolució pacífica, i del fet que Catalunya veurà reconeguts els seus drets i les seves legítimes aspiracions. Afirmar que l'Ateneu, que no ha deixat mai de treballar en pro de la cultura catalana i gironina, ha estat l'única tribuna oberta a la cultura, tant a la ciutat de Girona com a les seves comarques. Rahola mostra la satisfacció de l'Ateneu per l'adveniment d'un règim en què seran respectades tant les llibertats individuals com les col·lectives. Tot seguit, Carles Rahola va presentar la tercera conferència del que ell qualificava com «un home amb una paraula amarada d'humanisme i de catalanitat.» En aquesta mateixa edició del diari, Cassià Costal reflectia, d'una manera diàfana, el que era l'ambient que es respirava a les conferències del doctor Serra Húnter. Deia al següent: «Belles dames, ciutadans cultes, joventut estudiant, ambient elegant, atmosfera tranquil·la.» Pel que respecta al conferenciant, destaca que és «un esperit essencialment especulatiu... amb una serenitat impertorbable.» Això era el que captivava la gent que amb fervorosa devoció acudia sempre puntual a la cita. «La seva austeritat simpàtica, la seva dicció elegant, la densitat del pensament» amb què parlava de la importància de la filosofia, afirma Cassià Costal, eren els ingredients clau de les seves receptes filosòfiques a la societat gironina d'aquella època.

En aquesta tercera conferència, Serra Húnter aprofita l'avinentsa dels fets polítics que estaven succeint per aquelles dades, per tal de lligar-ho amb la seva filosofia de l'ideal; afirma que «els aconteixements històrics que estem presenciant no són altra cosa, en definitiva, que el triomf de l'ideal.» Serra Húnter destaca que, pas a pas, el món dels ideals es va eixamplant, i això fa que la vida de l'esperit adquireixi cada vegada unes connotacions més transcendents. La seva era, sens dubte, una filosofia idealista i espiritualista que embadalia les consciències de totes aquelles persones que l'escoltaven.

Distingeix tres tipus de disciplines filosòfiques:

1. Les bàsiques i propedèutiques, com són la psicologia i la lògica.
2. Les disciplines centrals, com és el cas de la metafísica, la gnoseologia i la moral.

3. Les disciplines derivades, com la sociologia, la història i les altres ciències de l'esperit.

Enmig del procés de progressiva emancipació de les altres ciències respecte de la filosofia, Serra Húnter continua demanant la unitat de la filosofia. La filosofia no ha de servir-nos només per a arribar a una concepció del món. Ha d'anar molt més enllà i servir per a poder trobar una solució pràctica als problemes que ens comporta la mateixa vida. D'aquesta manera destaca la practicitat de la filosofia.

En la crònica que Cassià Costal fa d'aquesta conferència hi ha una frase que resumeix clarament l'immens interès que despertava el mestre Serra Húnter en les seves visites a Girona: «I el Mestre va explicant, explicant, i en el silenci solemniat de la sala sembla que hi remoregi l'aleteig d'un ocell que canta, que canta coses mai sentides, melodies noves, sons d'instruments divins que retronen al fons de les ànimes encantades.»

Els diaris *L'Autonomista* i *Diari de Girona* continuen, en edicions posteriors, fent-se ressò de les darreres conferències del mestre. En l'edició del 30 d'abril de *L'Autonomista*, després de la quarta conferència, Cassià Costal resumeix molt bé l'actitud del públic en el conjunt de les quatre primeres xerrades:

La sala, plena com sempre; un públic atentíssim es disposa a fruitir de les paraules del filòsof i a copsar-ne l'enlairada doctrina.

En aquesta quarta conferència, el problema filosòfic central continua essent el de la metafísica. Parla en positiu de la teoria del coneixement, però encara més de la metafísica a l'hora de poder treure l'aigua clara del sentit de la realitat que ens envolta. Afirmar que la metafísica, amb una base tan sols de caire intel·lectual, és insuficient. Per això cal recórrer a la moral com a complement necessari de la metafísica. A la filosofia, li pertoca la tasca d'obrir noves perspectives sense deixar de banda el passat ni la tradició, perquè cerca allò que són i allò que hauran de ser les coses. Amb això es pretén una renovació filosòfica que comporti una valoració integral de la vida.

Cassià Costal afirma que, en la primera conferència, la dicció del mestre va provocar un enamorament de la filosofia; en la segona, va suscitar, com si fos una mena de poesia, un engrescador apropament a la filosofia; la tercera conferència (ja proclamada la República) va ocasionar que es pogués veure en la filosofia l'explicació de tots els fets humans i la comprensió de tot el que estava succeint. La quarta conferència originà una mena d'entusiasme sa per la filosofia i els seus continguts. Cal remarcar una curiositat molt notòria: és el fet que es donés un major acostament del públic femení a la filosofia.

Cassià Costal no es cansa de remarcar l'entusiasme que les conferències del mestre provocaven: «la gent vibrava interiorment d'emoció intensa; tots els ulls romaniens clavats sobre el conferenciant; tots els alens, suspesos de la seva paraula; totes les ànimes, rendides a la seva eloqüència.»

A la cinquena i darrera conferència de l'any 1931, fa un repàs a la història del pensament català. Comença fent una mirada retrospectiva recordant tres noms universals, Lull, Sibiuda i Lluís Vives, i acaba amb una mirada actual amb noms com Martí d'Eixalà, Llorens i Barba o Torras i Bages, entre d'altres. Serra Húnter opta per una barreja entre l'activitat creadora i la consagració a la tradició, en vista d'una nova filosofia, una filosofia capaç d'obrir nous camins.

Girona i les seves contrades, gràcies a l'interès que hi va tenir Carles Rahola, van fruir de la filosofia de Serra Húnter. Van gaudir de l'oportunitat d'aprendre que la filosofia era una eina imprescindible per a poder arribar a comprendre l'entramat dels esdeveniments socials i humans que ens envolten en el dia a dia de les nostres vides. En agraïment per la calorosa rebuda que la societat gironina li va oferir, el mestre Serra Húnter es va acomiadar amb paraules emocionades fent un gran elogi de Girona i de les seves entitats culturals. El mateix Cassià Costal acaba la seva crònica a *L'Automomista* del dia 18 de maig de 1931 amb paraules adreçades al mestre com «savi simpàtic i senzill, ben català i ben universal, fill espiritual de Plató, esperit comprensiu i magnànim, arquitecte del pensament, sadollat de les essències més fines i més pures de la humana naturalesa.» Sense cap mena de dubtes, la ciutat de Girona i els seus contorns van tenir un puntal clau en la filosofia del mestre per a la recuperació del seu vigor cultural a principis del segle xx.

El mateix Serra Húnter destaca en la seva darrera sessió que «en la història de la vida intel·lectual d'aquesta ciutat, que ha sabut agermanar l'amor al treball i a la pau amb la resistència heroica a la tirania, constarà des d'avui aquest fet com un nou símptoma del desvetllament de la cultura espiritual a Catalunya.»

No només les conferències filosòfiques que hi donava demostraven que Serra Húnter era un enamorat de Girona. També el fet que edités dos volums de la col·lecció «Els Clàssics de la Filosofia», volums titulats *Sòcrates* i *Spinoza*, al taller gironí Gràfiques Rahola ho demostra.

El *Diari de Girona*, com he dit abans, també es feia ressò de les conferències que el mestre feia a Girona. Li dedicava expressions com «el poeta-filòsof que dóna a l'especulació pura un esclat de vida, de color i de llum vivíssima que s'endinsa il·luminant amb clarors sobtades els replecs més recòndits de l'ànima.»

CORRESPONDÈNCIA I FILOSOFIA

Un altre ingredient que demostra l'estreta relació de Serra Húnter amb Girona és la correspondència que mantenia amb Carles Rahola. Concretament, trenta-un cartes que el mestre va dirigir al seu amic gironí, entre els anys 1925 i 1938, en les quals, a més del fil conductor que era la filosofia i les seves xerrades a la ciutat de Girona, es denota una gran amistat entre ambdós interlocutors.

En una carta del dia 12 de novembre de 1925, Serra Húnter agraeix al seu amic gironí el seu enorme interès en la divulgació, a totes les comarques gironines, de la seva conferència sobre l'ideal, pronunciada el dia 21 de setembre anterior.

Una curiositat que cal remarcar és que el mateix Serra Húnter enviava els resums de les seves conferències a Carles Rahola, per tal que sortissin publicats tal qual a *L'Autonomista*. Aquest fet mostra l'enorme meticulositat del mestre.

En una altra carta del dia 5 d'agost de 1928 ja es comença a apuntar la possibilitat del curset de filosofia. Serra Húnter parla amb admiració d'un deixeble gironí que té al seu costat, en Joaquim Xirau, i recorda aquells personatges de l'Ateneu que marquen la seva relació amb Girona (Costal, Santaló, Darius Rahola).

A les seves cartes parlen de les dades del curset que el mestre ha de fer a Girona, i també dels exemplars que s'han de distribuir de les seves obres per diferents llibreries de les contrades gironines. Aquesta amistat entre ambdós personatges il·lustres de la cultura catalana és evident. Però encara es deixa notar més quan, en una carta del 14 d'octubre de 1938, Serra Húnter s'expressa amb aquestes paraules: «Sempre que vingueu a Barcelona aviseu-me. Tinc una reserva de temps pels bons amics, que cada dia escassegen més.»

L'argument bàsic de la filosofia que entre ambdós van dur a Girona era el seu ideal d'incitar un canvi en les consciències de les persones, que les conduís a la fonamentació d'una filosofia de la vida. Aquest canvi hauria d'estar basat en la potenciació de l'acció. D'això, se'n desprèn que la filosofia de Serra Húnter era eminentment pràctica. Per a ell, vida i filosofia no són dos compartiments separats, sinó que han de caminar sempre juntes, ja que la filosofia és la que, a mitjà i a llarg termini, ens ha d'acostar més i més als avatars de la vida quotidiana.

Serra Húnter treballa per una filosofia més viva i més humana, que ens ajudi a obrir nous camins, però sense deixar de banda elements tan importants com la tradició. I l'Ateneu Gironí, de la mà de Carles Rahola, vol fer arribar aquesta filosofia a la societat gironina de l'època.

Serra Húnter defensa els valors que la filosofia ens pot oferir com a eina per entendre el món i la vida, ja que, segons ell, la filosofia és quelcom intrínsec a l'ésser humà. Aquesta manera d'entendre la filosofia va captivar, sense cap dubte, la consciència de la societat gironina.

Ambdós, Serra Húnter i Rahola, van haver d'iniciar el camí de l'exili per la seva defensa dels valors de la cultura catalana. Però mentre que Carles Rahola tornava i era afusellat el 15 de març de 1939, Serra Húnter no va parar fins a haver travessat la frontera. La primera parada va ser l'exili francès a Tolosa de Llenguadoc i la segona l'exili mexicà de Cuernavaca.

Qui sap si, un cop iniciada la ruta de l'exili, Carles Rahola tingué més notícies de Serra Húnter o no. És més que probable que ambdós acabessin perdent el contacte. El que mai ningú els podrà negar és el seu constant esperit de lluita en favor de la cultura i les institucions culturals catalanes, des dels seus àmbits respectius.

Vull que aquesta conferència serveixi, per damunt de tot, perquè sigui reconeguda la figura i l'obra d'un filòsof i polític català, sovint oblidat per la història, com és Jaume Serra Húnter. Esperem que sigui realment així.